

ЩОДО ІДЕНТИФІКУЮЧИХ ОЗНАК ЗЛОЧИННОЇ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Поліщук Сергій Геннадійович

здобувач ступеня доктора філософії

відділу проблем кримінального права,

кримінології та судоустрою

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Процеси глобалізації та суспільних трансформацій підвищили пріоритетність збереження довкілля, а отже, потребують від України вжиття термінових і дієвих заходів. Одним із таких заходів має стати удосконалення системи запобігання катастроф техногенного та природного характеру в усіх сферах екологічно ризикованої діяльності.

Така діяльність, яке є джерелом підвищеної екологічної небезпеки, здатна перетворювати об'єкти довкілля внаслідок дії стихійних сил природи або техногенної руйнівної дії на екологічно небезпечний об'єкт, що вимагає застосування до нього комплексу відповідних заходів, зокрема «ізоляції» такого об'єкту від людини і суспільства, інших природних систем шляхом встановлення спеціального правового режиму, нейтралізації та ліквідації джерел небезпеки тощо. Зважаючи на реальність загроз заподіяння суттєвої, часто не відновлюваної шкоди життєво важливим інтересам людини, суспільства та держави внаслідок екологічних катастроф необхідність виконання повноважень особами, на яких покладено відповідні обов'язки в сучасних умовах виступають одними з найбільш актуальних соціально-правових проблем.

Злочинна бездіяльність таких осіб, потурання екологічно небезпечній поведінці в умовах глобальної екологічної кризи та масштабної екологічної злочинності становить значну суспільну небезпеку.

Аналіз відповідних кримінально-правових норм із позиції системного підходу надали аргументи для виокремлення злочинів даної категорії у відносно самостійну групу, що сприятиме їх комплексному дослідженню та удосконаленню. Наявність спільних для злочинів, що нормативно утворюють злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки, кримінологічних і кримінально-правових ознак дає підстави для ідентифікації їх як окремого різновиду екологічної злочинності. Ознаками, що дозволяють виокремити кримінальні практики даної категорії у відносно самостійну групу, є:

– спільний об'єкт посягання, тобто суспільні відносини у сфері екологічної безпеки (на загальному та локальному рівнях);

– характер посягання та спосіб його вчинення у формі злочинної бездіяльності (або ж змішаної бездіяльності), що переважно проявляється у злочинному потуранні екологічно небезпечній діяльності (злочинна бездіяльність матиме місце й у випадку екологічно небезпечної ситуації природного характеру);

– особливості поведінки, що полягає виключно у невтручанні в розвиток екологічно небезпечної ситуації та незастосуванні (або ж неналежному застосуванні) заходів щодо протидії її розвитку;

– кримінально-правова формалізація діянь, що у сукупності утворюють злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки, які відповідно до санкцій норм, що встановлюють відповідальність за їх вчинення, у розумінні ст. 12 КК України «Класифікація кримінальних правопорушень» [1] відносяться до злочинів (а не кримінальних проступків);

– статусно-правові ознаки осіб, які вчиняють злочинну бездіяльність у сфері екологічної безпеки (професійно-посадовий статус особи, в якому фіксується її соціальне, економічне та виробничо-технічне становище);

– подібність суб'єктного складу (наявність спеціального суб'єкта злочину – особи, на яку покладений спеціальний обов'язок протидіяти розвитку екологічно небезпечної ситуації; особи, на яку покладені обов'язки з проведення дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення; службової особи, яка відповідальна за подання відомостей про екологічний стан і захворюваність населення; спеціально відповідальної особи морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі; особи, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки);

– подібність спрямованості та мотивації злочинної поведінки.

Оперування зазначеними ознаками надає змогу окреслити коло кримінальних практик, які варто розглядати у певній системній єдності як окремих об'єктів кримінологічного аналізу та запропонувати авторський варіант системи злочинів, що вчиняються шляхом бездіяльності у сфері екологічної безпеки, до яких варто віднести:

– нежиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст. 237 КК України);

– приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК України);

– забруднення моря у частині неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання – і організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів (ч. 3 ст. 243 КК України);

– порушення законодавства про континентальний шельф України у частині нежиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел небезпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії (ч. 1 ст. 244 КК України);

– безгосподарське використання земель у частині умисного ухилення від обов'язкової рекультивації земель, порушених внаслідок дослідно-промислової розробки родовищ бурштину чи видобування бурштину на підставі спеціального дозволу на користування надрами (ч. 2, 3, 4 ст. 254 КК України).

Виокремлення кримінальних практик даної категорії у відносно самостійну групу та їх розгляд у певній системній єдності як окремого різновиду екологічної злочинності сприятиме їх комплексному дослідженню з метою формулювання на цій основі пропозицій кримінологічного та кримінально-правового характеру, спрямованих на забезпечення підвищення ефективності діяльності у сфері протидії злочинній бездіяльності у сфері екологічної безпеки.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 29.11.2023).